

Odnos crkvenog učiteljstva prema ekološkoj problematici

Zolota, Emil

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:776055>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
FILOZOFSKO-TEOLOŠKI STUDIJ

EMIL ZOLOTA

ODNOS CRKVENOG UČITELJSTVA
PREMA EKOLOŠKOJ PROBELMATICI

Diplomski rad

Split, 2023.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
FILOZOFSKO-TEOLOŠKI STUDIJ

EMIL ZOLOTA

ODNOS CRKVENOG UČITELJSTVA PREMA EKOLOŠKOJ
PROBLEMATICI

DIPLOMSKI RAD
iz dogmatskog bogoslovlja
kod doc. dr. sc. Emanuel Petrov

Split, 2023.

SADRŽAJ

SAŽETAK	1
UVOD.....	2
1. EKOLOŠKI PROBLEM.....	4
1.1. Ekološki izazovi globalne urbanizacije	5
1.2. Klima kao opće dobro	6
1.3. Pitanje i problemi s (pitkom) vodom.....	7
1.4. Gubitak bioraznolikosti	8
2. EKOLOŠKA PROBLEMATIKA U NOVIJIM DOKUMENTIMA CRKVENOG UČITELJSTVA.....	10
2.1. Počeci ekološke svijesti u Crkvi	10
2.2. Papa Ivan Pavao II.....	12
2.3. Papa Benedikt XVI.....	18
3. EKOTEOLOGIJA PAPA FRANJE	20
3.1. Dijalog sa svima i univerzalna povezanost svega stvorenja	20
3.2. Ekološko obraćenje i ekologija cjelovitosti	22
3.3. Stvoriti otpor napredovanju tehnokratske paradigme	24
3.4. Savez čovjeka s okolišem	26
3.5. Ekologija cjelovitosti za zajedničku kuću	28
ZAKLJUČAK	31
LITERATURA.....	33
IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI.....	36
SUMMARY	37

SAŽETAK

Zagađenje okoliša i klimatske promjene predstavljaju jedan od najvećih izazova s kojima se čovječanstvo danas susreće. Povećanje emisije stakleničkih plinova, onečišćenje vode i zraka te gubitak biološke raznolikosti imaju ozbiljne posljedice po planetu i život na njemu. Da bi se sačuvala održiva budućnost, potrebno je hitno poduzeti mjere za smanjenje zagađenja, promicanje obnovljivih izvora energije, očuvanje ekosustava i usvajanje održivih praksi u svim sferama društva.

Zbog ovakvog stanja noviji dokumenti crkvenog učiteljstva spominju kako je i čovjek odgovoran za svoju djelatnost nad prirodom. Upozoravaju na opasnost od zanemarivanja vlastitih duhovnih i tjelesnih snaga dok čovjek nastoji vladati prirodom. Zbog toga se apelira na sklad između čovjeka i prirode. Naglašava se odgovorna upotreba zemaljskih dobara i njihova opća namjena. Današnjem čovjeku potrebna je osviještenost o ekološkoj krizi i potreba za solidarnošću za budućim generacijama. Glavni uzrok ekološke krize počiva na opasnosti pohlepe i utrke za vlašću. Ljudski rod s ovakvim postupcima gradi lažnu prirodu što dovodi do degradacije čovjeka i njegovog okoliša.

Enciklika *Laudato si'*, kao ogledni primjerak odnosa crkvenog učiteljstva prema »zajedničkoj kući«, naglašava moralnu dimenziju ekološke krize i poziva na ekološko obraćenje, tj. promjenu načina razmišljanja i ponašanja kako bi čovjek mogao uspostaviti pravilan odnos s prirodom. Ekoteologija zahtijeva promatranje širokog spektra ekoloških tema, uključujući zaštitu okoliša, brigu za pravdu, klimatske promjene, održiv razvoj, siromaštvo i nepravdu. U rješavanju ekološke krize potrebni su dijalog i globalna suradnja. Briga za okoliš podrazumijeva duboko duhovno obraćenje svih ljudi. Kršćani su pozvani na odnos s prirodom koji proizlazi iz njihovog odnosa s Isusom Kristom. Konačno nastojanje oko očuvanja prirode poziva na promjenu načina života i djelovanja kako bi se sačuvalo stvoreno za buduće generacije. U tom smislu kršćanska briga za okoliš zagovara cjelovitu ekologiju koja uključuje Boga, ljude i sve stvoreno, jer se svi nalazimo u zajedničkom domu.

Ključne riječi: *ekoteologija, ekologija, okoliš, zagađenje, klimatske promjene, održivi razvoj, zajednički dom.*

UVOD

Njemački zoolog i filozof-prirodoslovac, Ernst Haeckel, je 1886. godine definirao ekologiju kao „ekonomiju prirode, istraživanje cjelovitih odnosa organizama prema organskoj i anorganskoj okolini i kao naučavanje o složenim međuodnosima koji su uvjet borbe za opstanak.“¹ Zbog globalnih ekoloških problema i stalnih poziva na zaštitu prirodnog okoliša i održiviog razvoja, katolička Crkva također izražava zabrinutost te razmišlja o ekologiji kroz crkvene dokumente. Temeljno je učenje kako je priroda stvorena od Boga, te da ljudi imaju odgovornost brinuti se za nju i čuvati je za buduće generacije. U svijetlu učenja Crkve potrebno je ukazati na prijateljski odnos čovjeka prema prirodi i stvoriti odgoj za ekološku odgovornost koji treba biti utemeljen na pravdi i solidarnosti. U tom nastojanju potrebno je primjenjivati svijest o važnosti svega stvorenja.

Nažalost ovakva svijest razvila se tek posljednjih nekoliko desetljeća. Američki profesor srednjovjekovne povijesti na Princetonu, Lynn Townsend White, Jr., upućuje opasku kršćanstvu „koje svojom idejom gospodarenja zemljom postaje glavni krivac za ekološku krizu“.² Upravo ova kritika, upućena Katoličkoj Crkvi, potaknula je rađanje ekoteologije, koja u bitnome zahvaća u područje teološke antropologije i kršćanskog govora o čovjeku. Čovjek snosi najveću odgovornost prema okolišu, drugim živim bićima, te prema samome sebi i svojem potomstvu. U različita poimanja o čovjeku, teološka antropologija unosi svježinu i cjelovitost biblijskog pogleda na čovjeka te ukazuje na uzvišenost ljudske osobe kao *slike Božje*.

Već na prvim stranicama Biblije, u Knjizi Postanka odsijeva istina o čovjekovoj veličini u izričaju da je on „stvoren na sliku Božju“ (Post 1, 26). Kao slika Božja, čovjek je i Božji povjerenik koji je odgovoran za stvorenje. „Bogolikost se odnosi i na muškarca i na ženu te ona označava ne samo čovjekov odnos prema Bogu nego i njegovu upravljivost prema drugim ljudima i prema svijetu.“³ Na taj način, čovjek se suočava s avanturom preobrazbe svijeta, kojega je i sam dio. Samo čovjek od svih živih bića može stupiti u odnos s Bogom,

¹ Ernest Haeckel, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=24049>. (28. travanja 2023.)

² Usp. Tomašević, L., i Jeličić, A., 'Kratka povijest humane ekologije i ekoteologije', u: *Služba Božja*, 61 (2021.) 4, str. 486-510., 495.

³ Petrov, E., i Bernadić, M., 'Slika Božja – izvor sveopćeg bratstva i njezino značenje u enciklici Fratelli tutti', u: *Vrhbosnensia*, 26 (2022.) 2, str. 349-368., 358.

dok su ostala živa bića podložna čovjeku.⁴ Ekološka etika mora u tom smislu u svijetlu Svetoga pisma poštovati hijerarhiju koju je Stvoritelj dao stvorenom svijetu. Upravo ova činjenica pred čovjeka stavlja veliku odgovornost, posebice kada je riječ o primjenjivanju svijesti o važnosti svega stvorenja.

⁴ Usp. *Isto*

1. EKOLOŠKI PROBLEM

Premda se novovjekovna znanost sve više udaljavala od senzibilne pažnje klasičnoga teleološkog shvaćanja, čovjek u novom vijeku shvaća prirodu kao bogati rezervoar sirovina kojima se može manipulirati i čije resurse može i mora iskorištavati. Onečišćenje okoliša, kojemu je uzrok sam čovjek, dovodi do posebnog oblika promjena u biosferi i pogađa ponajprije tog istog čovjeka. Različite su otpadne tvari kojim se zagađuje okoliš, kao što je različit i njihov utjecaj na živi svijet i na ekološka zbivanja u ekosustavu što dovodi do gubitka bioraznolikosti. Zagađenje vode, tla i zraka zastrašujuće je i zloupotrebom atomskih pokusa koji se izvode u nuklearnim silama svijeta. Američki ekolog i biolog Barry Commoner tvrdi da je „ekološka era započela 16. srpnja 1945. godine, kad je izvršen prvi atomski pokus u pustinji Novog Meksika.“⁵ Početak ove ekološke ere za sobom nosi razne posljedice u kojem je najviše ugrožen čovjek, ali i cijeli biljni i životinjski svijet. Veliki, odlučujući čimbenik negativnih promjena u okolišu je uništavanje biljnoga i životinjskog života u morima, rijekama, šumama, močvarama, planinama i dr., „a naročito uništavanje tropskih šuma, gdje se nalazi najveći dio svjetske biološke, genetske i vrsne raznolikosti“.⁶

Nažalost ovakva onečišćenja nisu prisutna samo na kopnu, nego i u moru. Do onečišćavanja mora naftom dolazi i prilikom čišćenja tankera ili kad se na bušećim platformama dogodi nesreća. Ipak, do najvećih ekoloških katastrofa došlo je zbog oštećenja ili potonuća divovskih naftnih tankera. Tako stvorene naftne mrlje izazvale su veliki pomor morskih ptica i drugih životinja. Ovdje ćemo navest samo jedan primjera koji je jako dobro poznat široj javnosti, kada se dogodila havarija broda koja je bitno utjecala na floru i faunu toga zagađenog područja. „Riječ je o ekološkoj tragediji tankera Exxon Valdeza koja se dogodila se 24. ožujka 1989. godine. To je vjerojatno dosad najteža ekološka katastrofa u povijesti čovječanstva kad je zlosretni tanker Exxon Valdez u more nedaleko od obala Aljaske ispustio oko 42 milijuna litara sirove nafte.“⁷ Posljedice te nesreće osjećaju se još i danas.

⁵ Barry Commoner. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=12317> (6. svibnja 2023.)

⁶ Visković, N., Ekologija i pravo, u: Vuleta B., Vučković A., (ur.), *Odgovornost za život, Zbornik radova sa znanstvenog simpozija održanog u Baškoj vodi, 1.–3. listopada 1999.*, Franjevački institut za kulturu mira, Split, 2000., str. 459.

⁷ Damage Assessment, Remediation, and Restoration Program, oil spill, Prince William Sound, Alaska, (17. kolovoza 2020.) <https://darrp.noaa.gov/oil-spills/exxon-valdez> (6. svibnja 2023.)

Kao zagađivače okoliša treba istaknuti i kataklizme u prirodi⁸ kao što je na primjer eksplozija nuklearnog reaktora Černobil u Ukrajini, koji se dogodio 26. travnja 1986. godine, poznat kao Černobilska katastrofa. Radioaktivne čestice bile su prisutne na području gotovo cijele Europe, a pojačana radijacija na cijeloj sjevernoj hemisferi.⁹ Većina, ako ne i sve katastrofe dolaze zbog čovjekove želje da u potpunosti ovlada prirodnim resursima bez obzira na posljedice koje ostavlja.

1.1. Ekološki izazovi globalne urbanizacije

Ekološki problemi i zagađenje okoliša su itekako vezani i uz globalnu urbanizaciju. „Urbanizacija je porast udjela gradskoga (urbanoga) stanovništva; proces širenja gradova i načina života. Pojam urbanizacije obuhvaća prostorno širenje postojećih i nastanak novih gradova, preobrazbu općega stanja urbaniziranosti teritorija neke zemlje: smanjivanje broja seoskih i mješovitih naselja, porast broja manjih, srednjih i velikih urbanih središta, porast koncentracije središnjih urbanih funkcija (financijskih, proizvodnih, obrazovnih, kulturnih) u najvećim naseljima te širenje utjecaja najvećih gradova na ukupan teritorij neke zemlje. Urbanizacija istodobno obuhvaća proces napuštanja sela i seljenja stanovništva u gradove (deruralizacija), te napuštanje poljoprivredne djelatnosti u zamjenu za neku drugu djelatnosti (deagrarijacija).“¹⁰

Statistika pokazuje kako sve veći broj ljudske populacije živi u gradovima, te kako će u budućnosti taj broj biti sve veći. Pretpostavlja se da će dvije trećine svjetskog stanovništva živjeti u gradovima.¹¹ Zbog ovog stila života nastaju megagrađovi koji na poseban način ostavljaju velike posljedice na cijeli ekosustav. Problemi koje uzrokuje urbanizacija su povećanje prometa, zagađenje zraka i vode, uništavanje agrikulturnih zemljišta, parkova, otvorenih prostora i slično. Urbani razvoj ugrožava okoliš, zdravlje ljudi i općenito, kvalitetu života čime čovjek postaje sve više odvojen i otuđen od iskonske prirode. Od ukupno gotovo 4,2 milijarde ljudi koji danas žive u gradovima, njih skoro 1,5 milijarda živi u sirotinjskim

⁸ O ovim kataklizmama kao i nekim zagađivačima okoliša usp. Durbešić, P., 'Pothvati i nade', u: V. Pozaić (ur.), Ekologija. Znanstveno – etičko – teološki upiti i obzori, Zagreb 1991., str. 42.

⁹ Usp. Sturko, Lj., 'Etičnost ljudskog djelovanja u zaštiti okoliša', u: *Spectrum*, 54 (2021.) 1, str. 5-56., 12.

¹⁰ *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.

<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=63319> (6. svibnja 2023.)

¹¹ Usp. *Isto*

četvrtima bez čiste vode i adekvatnih sanitarnih uvjeta. Ovakva situacije ne ostaje bez posljedica. Svake godine gotovo 1,6 milijuna stanovnika umire zbog loših uvjeta života. Većina tih ljudi su djeca.¹² Iz ovog konteksta može se zaključiti kako ekološka i socijalna kriza pogađa one najslabije, te kako globalna urbanizacija ostavlja negativan utjecaj na cijeli ljudski rod.

1.2. Klima kao opće dobro

Postoje mnoga nerazumna i nesavjesna ponašanja čovjeka u odnosu prema Zemlji, našoj kući, među koje spada i nerazumno trošenje prirodnih dobara i sirovina, kao što su voda, drvo, nafta, metali, prostor života itd. Nesputani kratkoročni profitni i konzumeristički interesi, doveli su do negativnih klimatskih promjena. Klima se može smatrati kao opće dobro jer je ona zajednički resurs svim ljudima na planeti. Međutim, klima se može smatrati i globalnim dobrom, jer njeno stanje i kvaliteta ovise o aktivnostima i postupcima cijele svjetske zajednice. Kao posljedica globalnih promjena klimatskih uvjeta, Zemlja postaje sve toplija, klimatske zone se premještaju, glečeri se tope, a morske površine rastu; fenomen staklenika i oštećenja ozonskog omotača sve je izrazitiji; nekontrolirano se iskorištavaju fosilna goriva, sijeku se šume i uništavaju prašume; pustinjska područja sve se više šire; plodnost tla se istrošila; svake godine izumire tisuće biljnih i životinjskih vrsta i sl.¹³

Klimatske promjene globalni su problem s teškim posljedicama za okruženje, društvo, gospodarstvo, pravednu raspodjelu dobara i politiku te čine jedan od glavnih aktualnih izazova za čovječanstvo.¹⁴ Ovakvim postupcima naš planet Zemlja postaje sve toplija čime se ugrožava biljni, životinjski, ali i ljudski život. U ovom kontekstu govora o globalnom zatopljenju i s njim povezanim klimatskim promjenama kao primjer možemo uzeti velike suše u Africi.

Klimatske promjene izazvane ljudskom djelatnošću razlog su što je poljoprivredna suša stotinu puta izglednija danas nego u prošlosti. Tako već petu godinu

¹² GHS Urban Centre Database 2015., multitemporal and multidimensional attributes, R2019A., *European Commission, Joint Research Centre* PID: (last update 2020.) <https://data.jrc.ec.europa.eu/dataset/53473144-b88c-44bc-b4a3-4583ed1f547e> (6. svibnja 2023.)

¹³ Usp. Nunez Christina, *National Geographic: Cause and effects of climate change*, (22. siječnja 2019.) <https://www.nationalgeographic.com/environment/article/global-warming-overview> (7. svibnja 2023.)

¹⁴ Usp. PAPA FRANJO, *Laudato si'. Enciklika o brizi za zajednički dom* (24. svibnja 2015.), Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2015., br. 25.

zaredom čitav južni pol afričkog kontinenta trpi veliku sušu.¹⁵ Klimatske promjene, kao posljedica globalnog zatopljenja, pridonose širenju pustinja i tako svake godine više od šest milijuna hektara plodne zemlje pretvara se u pustinju. Ove promjene dovode do velike gospodarske krize koja opet vodi do gladi od gotovo 45 milijuna ljudi.¹⁶ Da bi se spriječile ove zastrašujuće posljedice potrebno je poduzeti mjere za borbu protiv klimatskih promjena i smanjenje njihovog utjecaja na poljoprivredu i prehranu. To uključuje smanjenje stakleničkih plinova, prilagodbu poljoprivrede na promjene klime i promicanje održive poljoprivrede.

1.3. Pitanje i problemi s (pitkom) vodom

Voda je prisutna u svim aspektima našega života. Unatoč tomu što je naš planet bogat vodom, negdje oko 70% površine Zemlje pokriveno je vodom, i što razvoj suvremena tehnologije proširuje mogućnosti iskorištavanja vodnih resursa, lako dostupne, prirodno slatke, još manje pitke vode na Zemlji razmjerno je malo. Papa Franjo smatra da pristup pitkoj i zdravoj vodi spada u temeljna i opća prava čovjeka: „Zapravo, pristup pitkoj i zdravoj vodi je osnovno, temeljno i sveopće pravo, jer je bitno za čovjekov opstanak, i stoga uvjet za ostvarenje ostalih ljudskih prava. Ovaj naš svijet ima velik socijalni dug prema siromašnima koji nemaju pristup pitkoj vodi, jer im je uskraćeno pravo na život u skladu s njihovim neotuđivim dostojanstvom. [...] To jasno pokazuje da je problem vode jednim dijelom odgojno i kulturno pitanje, jer ne postoji dovoljna svijest o ozbiljnosti takvih ponašanja u kontekstu velike nejednakosti.“¹⁷

Nažalost, način na koji upotrebljavamo vodu kao dragocjeni resurs i postupamo s njime, ne utječe samo na naše zdravlje, već i na sav život koji ovisi o vodi. Onečišćenje, prekomjerno iskorištavanje, fizičke promjene vodenih staništa i klimatske promjene i dalje ugrožavaju kakvoću i dostupnost vode. Posljedice zagađenosti zemljišta ne osjećaju samo članovi kopnenih ekosistema, već zagađujuće tvari i spojevi koji ispiranjem dolaze do

¹⁵ Usp. Renata Tomašević Virovec, Zelena Hrvatska: *Klimatske promijene drastično povećavaju glad u Africi*, (28. travnja 2023.) <https://zelenahrvatska.hina.hr/content/11303677/klimatske-promijene-i-velika-susa-dramaticno-povecavaju-glad-u-africi> (30. svibnja 2023.)

¹⁶ Usp. Durbešić P., *nav. dj.*, (31 i 32.) Ovdje je riječ samo o južnom polu afričkog kontinenta. Prema agenciji UN-a Svjetski programa za hranu (WFP), broj ljudi na rubu gladi u svijetu porastao je u 2019. godini te se popeo sa 113 milijuna na 135 milijuna zbog sukoba u svijetu, klimatskih promjena i gospodarskih kriza.

¹⁷ *Laudato si'*, br. 30.

podzemnih i površinskih voda, a preko njih do mora.¹⁸ Budući da je (pitke) vode sve manje postoji opasnost da bi ona mogla biti glavni izvor sukoba između velikih multinacionalnih kompanija.¹⁹ Stoga, ključno je da postoji održiv pristup u upravljanju vodnim resursima, koji bi osiguravao zaštitu okoliša i pravednu raspodjelu svim ljudima.

1.4. Gubitak bioraznolikosti

Kad je riječ o definiciji biološke raznolikosti, tj. bioraznolikosti, Anita Slavica i Antonija Trontel kažu: „Biološka raznolikost podrazumijeva raznolikost gena, vrsta, zajednica vrsta, ekosustava i još šire raznolikost na Zemlji kao cjelovitom ekosustavu”.²⁰ Sva živa bića obitavaju u različitim staništima, te su dio ekoloških cjelina u i na tlu, u moru i drugim vodenim ekosustavima. Biološka raznolikost je podložna različitim prijetnjama, uključujući gubitak staništa, uništavanje ekosustava, klimatske promjene i zagađenje okoliša. Očuvanje bioraznolikosti može biti vrlo izazovno, ali postoje brojne mjere koje mogu pomoći u zaštiti ovog vrijednog resursa. Neke od tih mjera uključuju uspostavu zaštićenih područja, smanjenje utjecaja ljudske aktivnosti na okoliš te kontrola invazivnih vrsta.²¹

Smanjenje biološke raznolikosti odvija se velikom brzinom u svim područjima na Zemlji. Može se iskazati izumiranjem pojedinih vrsta, izumiranjem grupe vrsta ili opadanjem broja organizama koji pripadaju jednoj skupini, vrsti. U određenom ekosustavu smanjenje biološke raznolikosti odražava se na mogućnost prilagodbe i opstanka cjelokupnog sustava.²² Može se reći da preobrazba prirodnog ekosustava u sustav s poljoprivrednom proizvodnjom nepovratno mijenja stanište vrste i vrsta.

Papa Franjo također govori o gubitku bioraznolikosti kad kaže: „nestanak šuma i šumskog zemljišta povlači za sobom gubitak vrsta koje bi u budućnosti mogle biti krajnje

¹⁸Sofilić, T. *nav. dj.*, 58-63.

¹⁹Usp. *Laudato si'*, br. 31.

²⁰Slavica, A i Trontel, A., 'Biološka raznolikost i održivi razvoj', u: *Hrvatski časopis za prehrambenu tehnologiju, biotehnologiju i nutricionizam*, 5 (2010.) 1-2, str. 24-30., 24. Ova raznolikost obuhvaća sva živa bića od najjednostavnijih virusa do kompleksnijih biljaka i životinja, odnosno naglašava postojanje i važnost različitosti živih bića.

²¹Usp. Republika Hrvatska-ministarstvo gospodarstva i održivi razvoj: *Međuvladina znanstveno-politička platforma o bioraznolikosti i uslugama ekosustava (IPBES)* <https://mingor.gov.hr/medjuvladina-znanstveno-politicka-platforma-o-bioraznolikosti-i-uslugama-ekosustava-ipbes/1158> (7. svibnja 2023.)

²²Usp. Slavica, A i Trontel, A., *nav. dj.*, 29.

važni izvori, ne samo za prehranu nego i za liječenje bolesti i u druge svrhe”.²³ Ipak, nije dovoljno promatrati svu bioraznolikost samo kao mogući iskoristivi resurs, zaboravljajući da sve vrste imaju vrijednost same po sebi. Zato on sa žalošću konstatira: „Svake godine nestaje na tisuće biljnih i životinjskih vrsta, koje više nećemo poznavati, koje naša djeca neće vidjeti, jer su zauvijek izgubljene. Najveći dio izumire zbog razloga povezanih s čovjekovim djelovanjem”²⁴

²³ *Laudato si'*, br. 32.

²⁴ *Isto*, br. 33.

2. EKOLOŠKA PROBLEMATIKA U NOVIJIM DOKUMENTIMA CRKVENOG UČITELJSTVA

2.1. Počeci ekološke svijesti u Crkvi

U svojoj enciklici *Mater et Magistra* Papa Ivan XXIII. govori o mnogovrsnoj djelatnosti čovjeka nad prirodom i njegovoj odgovornosti: „Ljudi su našega doba dublje i svestranije istražili prirodne zakone, pronašli su sredstva da sebi podvrgnu same prirodne sile, izveli su i neprestano izvode podvige golemih razmjera i vrijedne divljenja. No dok pokušavaju zavladatai prirodom i izmijeniti joj lik, žive u opasnosti da sebe zanemare i da svoje duhovne i tjelesne snage oslabe”.²⁵ Vidljivo je kako papa upućuje na suživot s prirodom. Za njega je od velike važnosti sklad između čovjeka i prirode. Priroda je itekako vrijedna divljenja, ali isto tako trebamo sebi stvoriti svijest o tome kako je priroda bez čovjeka nepotpuna, a čovjek bez prirode neshvaćen, nejasan i neutemeljen. Može se zaključiti kako je papa 60-ih godina XX. st. bio itekako svjestan čovjekove vladavine nad prirodom i toga što ode nje želi oteti, te na taj način izgubiti samoga sebe kako tjelesno tako i duhovno.

Premda Drugi Vatikanski Koncil ne govori izričito o ekologiji, pastoralna konstitucija *Gaudium et spes* upućuje na smjernice prema čovjeku i njegovu odnosu prema prirodi, te potiče vjernike na izgradnju ovoga svijeta. U tom smislu saborski oci upozoravaju da su zemaljska dobra namijenjena svim ljudima i da se njima treba služiti odgovorno. Čovjek, služeći se tim dobrima, ne smije nikada držati da su stvari koje zakonito posjeduje jedino njegove, nego ih također treba smatrati i kao zajedničke, u tom smislu što one mogu koristiti ne samo njemu jedinome nego također i drugima. Bog je zemlju i sve što ona sadrži namijenio svim ljudima i svim narodima, tako da bi stvorena dobra morala pritjecati po pravičnosti svima, pod vodstvom pravde i ljubavi. Ma kakvi bili oblici vlasništva prilagođeni zakonitim institucijama pojedinih naroda, prema različitim i promjenljivim okolnostima, uvijek treba paziti na tu opću namjenu dobara. Uostalom, svima pripada pravo da posjeduju dio dobara dovoljan pojedincu i njegovoj obitelji.²⁶

²⁵ IVAN XXIII., *Mater et Magistra - Majka i učiteljica. Enciklika o bratstvu i društvenom napretku* (15. svibnja 1961.), Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1985., br. 242.

²⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu*, (7. prosinca 1965.), Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1980., br. 69.

Na temelju rečenog uviđa se kako pravo na prirodu i pravo prirode nije isto. Svaki čovjek ima pravo na udisanje svježeg zraka i nitko nema pravo na to stavljati veto. Stvar je slična i sa „zemaljskim dobrima namijenjena svim ljudima“ budući da je Stvoritelj „dobra prirode dao svima jednako“.²⁷ Više nego ikad vlast nad prirodom se privatizira, a dobra prirode neravnomjerno raspoređuju, čime sama priroda gubi svoju prvobitnu zadaću. Bog je prirodu kao i sve ostalo stvorio savršeno, te joj dao moć regeneracije što je jedno od prava prirode. Ipak, zbog nezasićene čovjekove želje za iskazivanjem nadmoći nad prirodom, ista nema mogućnost za svoju prvobitnu zadaću, a to je da svima omogućuje jednaka dobra. Ovakav neprijateljski odnos čovjeka prema prirodi itekako dovodi do ekološke krize što postaje suvremeni sveopći problem.

U enciklici *Populorum progressio* pape Pavla VI., govoreći o značenju pojma napretka, izražava se stav iz kojega je jasno da sukobi u svijetu nisu samo ideološke i političke, nego gospodarske i socijalne naravi. Koristeći se blagodatima suvremenog napretka, treba imati na pameti odgovornu solidarnost, ne samo s onima koji danas žive nego i s generacijama koje dolaze. Tako papa upozorava: „Budući da smo baštinici prošlih generacija i korisnici rada naših suvremenika, mi imamo obvezu prema svima i ne možemo se osloboditi brige za one koji dolaze poslije nas da uvećaju krug ljudske obitelji. Univerzalna solidarnost koja je činjenica, za nas je ne samo dobrobit nego i dužnost.“²⁸ Pavao VI. je svjestan kako se prošlost ne može promijeniti, ali i da sadašnjost ne dopušta mnogo vremena za promjene. Upravo zato se orijentira na budućnost. Svjestan je problema baštine i onoga što ostavljamo iza sebe, te jasno upozorava na gorući problem s kojim će se čovječanstvo neminovno u budućnosti susresti. Stoga je potrebno reći da je solidarnost od velike važnosti ne samo za danas nego i za sutra. Iako je civilizacija svjesna ovakve opasnosti, po ovom pitanju ništa se značajno ne čini i ne događa.²⁹ Čovječanstvo nije ništa naučilo od svojih predaka te i dalje ne gaji osjećaj prema univerzalnoj solidarnosti na koju nas poziva i sam papa.

Apostolsko pismo pape Pavla VI. *Octogesima adveniens* prvi je crkveni dokument koji izričito spominje ekološki problem: „Dok se čovjekovo obzorje tako mijenja pod djelovanjem slika što se za njega izabiru, nazire se jedna druga preobrazba, koja je pogubna i neočekivana posljedica čovjekova djelovanja. Čovjek biva odjednom svjestan te posljedice: nesmotrenim

²⁷ Usp. *Isto*

²⁸ PAVAO VI., *Populorum progressio - Razvoj naroda. Enciklika o razvoju naroda* (26. veljače 1967.), Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1967., br. 17.

²⁹ Usp. *Isto*, br. 15.

iskorištavanjem prirode lako bi je mogao razoriti, te i sam postati žrtvom njezina srozavanja. Čovjekov materijalni okoliš postaje izvorom stalnih prijetnji kao što su zagađenja i otpaci, nove bolesti, sveobuhvatna razorna moć; ali ne samo to: čovjek pače izmiče vlast nad vlastitim ljudskim krajolikom, on stvara sebi za sutra okolinu koja će mu možda biti nepodnošljiva”.³⁰ Pri tom papa upozorava na lažnu prirodu koju gradi ljudska ruka iz pohlepe prema materijalnom okolišu, u zagađenom okolišu zagađuje i svoju dušu i tijelo, napušta istinske ljepote i divi se lažnima, te, kako će kasnije definirati papa Benedikt XVI., sam postaje „žrtvom ove degradacije“.³¹ S ovakvim postupcima čovjek, umjesto da bude protagonist, postaje samo promatrač jednog neuređenog odnosa između njega i njegovog prirodnog staništa.

2.2. Papa Ivan Pavao II.

Ivan Pavao II. je prvi papa koji se ozbiljno pozabavio smjernicama o ekološkoj krizi. Više nego njegovi prethodnici on njeguje i razvija osjetljivost za ekološka pitanja. Papu prije svega zanima gdje se nalazi čovjek u suvremenom svijetu, te kolika je ugroženost njegovog prirodnog okoliša. Ovakvu ugroženost papa vidi u neuravnoteženosti čovjeka i onoga što svojim rukama proizvodi, te se osvrće kako upravo ti proizvodi, koji su djelo ruku čovječjih, mogu postati glavno oružje samouništenja.³² Iz ovog se može zaključiti kako čovjek zbog suvremene industrijalizacije mijenja ljestvicu vrijednosti, te na takav način odmiče od Stvoriteljeva nauma. S ovakvim postupcima čovjek sebi želi stvoriti mjesto ugodnijeg života, a da pri tome ne brine za zajednički dom. Na tragu ovoga papa dolazi do zaključka kako su pohlepa i utrka za vlašću glavni uzroci ekološke krize. To dolazi do izražaja osobito u njegovim enciklikama socijalnog karaktera: *Redemptor hominis* (1979.), *Laborem exercens* (1981.), *Sollicitudo rei socialis* (1987.), te poruci za Svjetski dan mira *Pace con Dio creatore - Pace con tutto creato* (1. siječnja 1990.).

³⁰ PAVAO VI., *Octogesima adveniens -Osamdeseta obljetnica*. (14. travnja 1941.), Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1971., br. 21.

³¹ Usp. Benedikt XVI., *Ako želiš njegovati mir, čuvaj stvoreno*. Poruka za proslavu svjetskog dana mira, br. 3., https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/messages/peace/documents/hf_ben-xvi_mes_20091208_xliii-world-day-peace.html (8. svibnja 2023.)

³² Usp. IVAN PAVAO II., *Redemptor hominis - Otkupitelj čovjeka*. (4. ožujka 1979.), Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1979., br. 15.

Enciklika *Redemptor hominis* prije svega je kristološka enciklika. Otkupitelj čovjeka je Krist koji objavljuje tajnu čovještva koje je smješteno u svijet i kao takva itekako ima veze s ekologijom. Početak papinske službe Ivana Pavla II., obilježen je odnosom čovjeka prema okolišu, tako da, kad govori o otkupljenju i novom stvorenju spominje „opasnost zagađenja prirodnog okoliša”.³³ Govoreći o ugroženosti čovjekovog prirodnog okoliša Papa kaže: „ovo stanje prijetnje ljudskom proizvodu ima različite smjerove i različite stupnjeve napetosti. Čini se da postajemo sve svjesniji da iskorištavanje planete Zemlje, na kojem živimo, zahtjeva razumno i pošteno planiranje, inače će doći do totalne katastrofe koju bi svaki pojedinac trebao izbjeći. Bog je htio da se čovjek prema prirodi odnosi kao razuman i plemenit gospodar i čuvar, a ne kao nemilosrdni korisnik i uništavatelj.”³⁴ Jasno je da papa Wojtyła naglašava kako čovjek treba biti zahvalan s onim što mu je darovao Stvoritelj, a ne iskorištavati njegovu dobrotu. Ovakvo iskorištavanje Zemlje dovodi do ruba iz kojeg ljudski rod neće znati izaći na pravi put. Primaran način da planeta Zemlja postane ljepše i ugodnije mjesto za život je da čovjek i priroda žive u miru i harmoniji, umjesto u vladavini kaosa.

U enciklici *Laborem excersens*,³⁵ kojom komemorira devedesetu obljetnicu enciklike *Rerum novarum*, pape Lava XIII., Ivan Pavao II. se osvrće na razlike između vremena objavljivanja *Rerum novarum* i naših dana kao i na negativne učinke suvremen industrijalizacije: „Riječ je o više čimbenika od općega značenja: široko uvođenje automatizacije na brojna područja proizvodnje, sve viša cijena energije i sirovina, sve življa svijest o ograničenosti bogatstva prirode i njezinoj nepodnošljivoj zagađenosti, ulazak onih naroda na političku pozornicu koji su stoljećima bili podčinjeni te sada traže svoje legitimno mjesto među narodima i u međunarodnom odlučivanju. Ti novi uvjeti i zahtjevi traže preobrazbu i preuređenje današnjih ekonomskih struktura, kao i preraspodjele rada”.³⁶ U svijetlu gore rečenog jasno se može zaključiti kako čovječanstvo ulazi u stoljeće prebrzog napretka u kojem gubimo tlo pod nogama. U ovoj ekspanziji čovjek jednostavno nije u prirodnom položaju, a ni sama priroda nema mogućnosti pravilnog razvijanja, niti može činiti zadaću za koju je stvorena. Prirodni resursi postaju sve skuplji, čovjekove želje sve veće, te dobra prirode sve manje dostupna. Glavni problem leži, ne u nedostupnom bogatstvu prirode,

³³ *Isto*, br. 8.

³⁴ Usp. *Redemptor hominis*, br.15.

³⁵ I ova enciklika, govoreći o kontekstu odnosa čovjeka prema radu, polazi od biblijskog teksta iz Knjige postanka i Božjega naloga čovjeku da svojim radom podloži sebi zemlju i njome vlada. Usp. IVAN PAVAO II., *Laborem excersens - Radom čovjek. Enciklika o ljudskom radu* (14. rujna 1981.), Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1981.

³⁶ *Laborem excersens*, br.1.

nego u čovjekovoj nezasitnoj želji da ovlada prirodnim resursima i time privatizira dobra koja su dana svima jednako, što se također protivi pravima prirode.³⁷ Valja napomenuti kako se ovakav problem ne rješava samo političkim putem, nego glavnu promjenu valja tražiti u ljudskoj svijesti, u moralnim dobrima čovjeka, te u zakonima koji su dani od Boga.

Na probleme čovjekova odnosa prema prirodi Ivan Pavao II. osvrće se nekoliko puta u svojoj enciklici *Sollicitudo rei socialis*, u kojoj prepoznaje i pozitivne elemente u odnosu čovjeka prema prirodi, pa kaže: „Među pozitivne znakove sadašnjosti valja ubrojiti i probuđenu svijest o ograničenosti raspoloživih sirovina; nadalje, potrebu da se poštuje neokrnjenost i ritam prirode i da se o tomu vodi računa u programiranju razvoja, a ne da se to žrtvuje na račun određenih demagoških shvaćanja. To se danas naziva brigom za zaštitu čovjekove okoline”.³⁸ Govoreći o ekološkim problemima u misli Ivana Pavla II., Marijan Biškup jasno ističe kako „rješenje ekološke krize leži u bezuvjetnoj i žurnoj solidarnosti i ravnopravnosti, te u odnosima između država u razvoju i visokoindustrijaliziranih država”.³⁹

Papa govori o dva temeljna razloga koji su uzrokovali ekonomsko-socijalne probleme i ekološku krizu. To su: „pohlepa za dobitkom” i „žed za vlašću”.⁴⁰ Izlaz iz takve situacije vidi u obraćenju, tj. u promjeni ponašanja ili mentaliteta ili načina života.⁴¹ Upravo zato, usprkos svemu, ova enciklika zrači i optimizmom. Ni očaj ni pesimizam ni pasivnost nisu opravdani. Premda s indignacijom, mora se reći: baš kao što je moguće pogriješiti na strani sebičnosti i potrebe za pretjeranom željom i moći, također je moguće i potrebno suočiti se sa strašnim izazovima pred licem temeljne potrebe mnoštva ljudi koji žive nerazvijeni zbog straha, neodlučnosti i konačno obeshrabrenosti da počine velike neuspjehe.⁴² Jasno je da papa želi upozoriti kako se nalazimo u vremenu gdje vlada potpuna ravnodušnost za drugima i njihovim potrebama. Krivac toga je čovjek koji uvijek teži za višim ciljevima, bez obzira kako njegov bližnji živi.

U svojoj poruci za svjetski dan mira 1. siječnja 1990., naslovljenoj *Mir s Bogom Stvoriteljem - Mir sa svim stvorenjem*, Ivan Pavao II. zahtijeva i angažman kršćana u traženju

³⁷ Usp. European Environment Agency, *Resursna učinkovitost i otpad*, (17. lipanj 2019.) <https://www.eea.europa.eu/hr/themes/waste/intro> (4. svibanj 2023.)

³⁸ IVAN PAVAO II., *Sollicitudo rei socialis - Socijalna skrb*. (30. prosinca 1987), Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1987., br. 26.

³⁹ Biškup, M., 'Ekološki problemi u spisima pape Ivana Pavla II', u: *Socijalna ekologija*, 9 (2000.) 1-2, str. 49-60.,56.

⁴⁰ *Sollicitudo rei socialis*, br. 37.

⁴¹ Usp. *Isto*, br. 38.

⁴² Usp. *Isto*, br. 47.

prikladnih rješenja za ekološke probleme. To je ujedno jedan od načina izgradnje mira.⁴³ Ova poruka je, kako smatra M. Biškup, „prvi dokument crkvenog učiteljstva u kojem se problemi čovjekovog okoliša ubrajaju među važne čimbenike promicanja mira među ljudima”.⁴⁴ Na samom početku poruke, papa kaže: „Primjećuje se kako u naše doba sve više jača svijest o tome da svjetskom miru prijeti, osim trke u naoružanju, nacionalnih sukoba i nepravdi što postoje u narodima i među državama, također nedostatak dužnog poštovanja prema prirodi, neuredno iskorištavanje prirodnog bogatstva i postupno pogoršavanje kvalitete života”.⁴⁵ Na svjetskoj sceni bitno je tko ima više, tko može bolje i tko je prvi. Takvo nastojanje vlada svijetom u svim faktorima čovjekova života. Zato sveti papa kategorično tvrdi: „Moderno društvo neće pronaći rješenje za ekološki problem ako ozbiljno ne sagleda svoj stil života”.⁴⁶ Papa u svojoj poruci za svjetski dan mira također ističe kako je ekološka kriza ujedno i moralni problem, te da ovakvo ponašanje dovodi do grijeha i zanemarivanja činjenice da smo svi jednaki i stvoreni na sliku Božju. Najbolji primjer je utrka u naoružanju, koja ne donosi ništa dobro, osim lažnog strahopoštovanja prema jačima. Stoga papa upozorava kako oružje donosi samo smrt, patnju, pošast, neimanje, strah i zlo.⁴⁷

Papa ubraja nekoliko važnih elemenata ekološke krize, koji otkrivaju njezin moralni karakter. Na prvom mjestu valja istaknuti „neograničenu primjenu znanstvenog i tehnološkog progresa”.⁴⁸ Dok neka od otkrića donose neporeciva dobročinstva čovječanstvu, primjena brojnih otkrića u industriji i poljoprivredi na dugi rok proizvodi negativne posljedice.

Drugi, dublji i ozbiljniji element, koji je povezan s ekološkim pitanjem, jest nedostatak poštovanja prema životu, što se primjećuje u mnogim zabrinjavajućim stavovima. U tako delikatnom području, „ravnodušnost ili odbijanje temeljnih etičkih normi nose čovjeka na sam prag samouništenja. Poštovanje života i, na prvom mjestu, dostojanstva ljudske osobe fundamentalna je norma koja inspirira zdravi ekonomski, industrijski i znanstveni progres”.⁴⁹ Moralno pitanje danas je jedan od najdubljih problema za rješavanje ekološke krize. Nemoral

⁴³ Usp. Ivan Pavao II., *Mir s Bogom Stvoritelje, mir sa svim stvorenjima. Poruka za proslavu svjetskog dana mira*, (1. siječnja 1990.), br. 15., https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_19891208_xxiii-world-day-for-peace.html (30. travnja 2023.)

⁴⁴ M. Biškup, *nav. dj.*, 140.

⁴⁵ Ivan Pavao II., *Mir s Bogom Stvoriteljem, mir sa svim stvorenjima. Poruka za proslavu svjetskog dana mira*, (1. siječanj 1990.), br. 15., https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_19891208_xxiii-world-day-for-peace.html (30. travnja 2023.)

⁴⁶ *Isto*, 13.

⁴⁷ Usp. *Isto*, 1-3.

⁴⁸ *Isto*, 6

⁴⁹ *Isto*, 7

dovodi u pitanje poštivanje život. Na tragu ovoga papa govori: „Često razlozi proizvodnje prevladavaju nad dostojanstvom radnika, a ekonomski interesi dolaze ispred dobra pojedinaca, ako ne i cijelog stanovništva. U tim slučajevima, zagađenje ili uništenje je reduktivno i neprirodno, što ponekad predstavlja pravi prezir prema čovjeku.“⁵⁰

Kad je riječ o ekološkoj krizi, nije dovoljno samo konstatirati stanje kao takvo, nego je prijeko potrebno poraditi na njegovu uklanjanju i rehabilitaciji. To pak znači da je nužno „da sistem upravljanja bogatstvima zemlje bude bolje koordiniran, na međunarodnoj razini“.⁵¹ Glavni korak u rješavanju ovog problema je stvoriti dijalog i međusobno poštivanje. Krivac ovog stanja u kojem se čovjek trenutno nalazi je hedonistička i konzumeristička kultura življenja, koja je unijela nered u antropološko shvaćanje ekološkog problema. Budući da čovjekova želja za napredovanjem postaje sve veća, a dijalog između ljudi sve manji, time se današnjem čovjeku nameće moralna dužnost nove solidarnosti.⁵² Ovakva dužnost treba postati imperativ ljudskom rodu kako bi čovjek uklonio moralnu, a samim time i ekološku krizu.

Nadalje, Papa smatra kako ekološka kriza pokazuje da je neodgodiva potreba nove solidarnosti koja bi trebala povezivati siromašne zemlje, zemlje u razvoju i visoko industrijalizirane zemlje, tj. bogate zemlje. Bogati bi trebali „pomoći siromašnima da prevladaju svoje siromaštvo, a to zahtijeva odvažnu reformu struktura i novih shema u odnosima između država i naroda“.⁵³ Papa ovdje jasno ističe određene razlike između pojedinih zemalja i njihovog bogatstva.

Osjećaj za vrijednost osobe i ljudskog života, kao i vrijednost cjelovitog stvorenja može se steći samo kontinuiranim odgojem svih za ekološku odgovornost: „Pravi odgoj za odgovornost sadrži autentično obraćenje u načinu razmišljanja i u ponašanju. [...] Prvi odgajatelj, ipak, ostaje obitelj, u kojoj dijete uči poštovati drugoga i voljeti prirodu“.⁵⁴ Papa na početku svoje enciklike *Familiaris consortio* govori; „kako bez ljubavi obitelj nije zajednica

⁵⁰ *Isto*,

⁵¹ *Isto*, 8-9.

⁵² Tomašević, L., i Jeličić, A., 'Kratka povijest humane ekologije i ekoteologije', u: *Služba Božja*, 61 (2021.) 4, str. 486-510., 508.

⁵³ Usp. Ivan Pavao II., *Mir s Bogom Stvoriteljem, mir sa svim stvorenjima. Poruka za proslavu svjetskog dana mira* (1. siječnja 1990.), br. 10-11., https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_19891208_xxiii-world-day-for-peace.html (30. travnja 2023.)

⁵⁴ Usp. *Isto*.

osoba, te kako se bez ljubavi obitelj ne može usavršavati.“⁵⁵ Obitelj kao takva mora biti primjer zajedništva i brige jednih za druge. Pred roditelje je stavljena velika odgovornost, jer su oni ti koji moraju djetetu ponuditi i u njemu stvoriti ljubav i moralnu svijest prema svemu pa tako i prema okolišu. Tehnički napredak bez sumnje stvara velike izazove s kojima se obitelj mora boriti. Na tragu ovoga papa kaže kako čovjek upada u sve veću tjeskobu, te kako je zarobljen potrošačkim mentalitetom. Zbog toga ne shvaća duhovno bogatstvo života. „S ovakvom kulturom nastaje mentalitet protiv života što izaziva paniku iz rasprave ekologa i futurologa o opasnosti demografskog rasta za kakvoću života“.⁵⁶ Jasno je da odgoj i okolina čovjeka definiraju svaki segment života, pa tako i ekološku svijest.

Osoba prije svega mora izgraditi svoj stav i razviti svijest o važnosti za ekologiju, jer bez toga čovjek ostaje bez svoga prirodnog okruženja. Papa jasno upozorava i važnost roditelja koji imaju veliku, ako ne i najveću ulogu za formiranje djetetove svijesti o prirodi. Na osnovu takvog odgoja čovjek korača u svijet radeći dobro sebi, bližnjemu, prirodi i onim koji dolaze nakon njega. Završavajući poruku za svjetski dan mira, Ivan Pavao II. podsjeća na lik sv. Franje Asiškoga, stavljajući ga kršćanima kao uzor izvornog i posvemašnjeg poštivanja svega stvorenoga i očuvanja osjećaja za bratstvo s čitavim stvorenjem.

Konačno, sve enciklike i dokumenti koje smo naveli baziraju se na jednom krucijalnom pitanju koje će kasnije definirati papa Franjo: kakav život na Zemlji nam je dan, „te kakav svijet želimo predati onima koji će doći poslije nas?“⁵⁷ Iz dosadašnjih promatranja jasno se može uvidjeti kako stvari ne idu u pravom smjeru, te kako je svijet u sve većoj ekološkoj krizi. Problemi su prije svega u ljudskoj vladavini nad prirodom i nepoštivanju onoga što priroda daje čovječanstvu. Samim time riječ je i o nepoštivanju Stvoritelja koji je jasno dao do znanja što, kako i koliko čovjek može uzeti od prirode. Čovječanstvu prijete problemi kao što su: globalno zatopljenje, neravnomjerna raspodjela dobara, zagađivanje, osiromašenje bioraznolikosti, nedostatak prava na pitku vodu i utjecaj na vanjsku politiku koja ide u krivom smjeru. Naizgled ovi problemi su rješivi, ali samo ako se čovjek kao biće

⁵⁵ Usp. IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio - Obiteljska zajednica. Apostolska pobudnica za episkopat, svećenstvo i vjernike cijele katoličke Crkve o ulozi kršćanske obitelji u suvremenom svijetu* (22. studenoga 1981.), Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1981., br. 18.

⁵⁶ Usp. *Isto.* 30.

⁵⁷ Usp. *Laudato si'*, br. 160.

vratiti svojim moralnim vrednotama, budući da je „ekološka kriza problem i moralne krize“⁵⁸, kako opetovano ističe Ivan Pavao II.

Svi navedeni dokumenti crkvenoga učiteljstva žele naglasiti kako valja poštovati prirodu jer je darovana od Stvoritelja. Unaprijed smo pokazali kako se na početku ekološke misli u Crkvi govori o važnosti održivog razvoja, naglašavajući potrebu za zaštitu prirodnih resursa i okoliša, kako bi na taj način postojala mogućnost za pravedan udio dobara. Drugi Vatikanski Koncil promovira zajedničko dobro svih ljudi, te vrijednosti koje su važne za stvaranje društva koje se brine o svim ljudima i očuvanju stvorenog svijeta. Čovjek treba jasno poštovati ekološke granice i ne prekoračivati norme održivog razvoja, te na taj način stvarati globalnu solidarnost u suzbijanju ekološke krize. Kasniji dokumenti napominju kako je čovjek pozvan živjeti u skladu s prirodom i okolinom, te da ne smije zanemariti dobrobit i zdravlje svih ljudi, a posebno siromašnih koje ekološka kriza najviše pogađa. Industrijska revolucija i proizvodnja, izvan granica održivog razvoja, pridonose ekološkoj krizi, jer postaju globalnim problemom, koji utječe na svjetsko zdravlje i ekonomiju. Svoje postupke čovjek treba jasno propitati i vidjeti koje je najbolje rješenje kako bi se zajedničkim snagama suočio s ekološkom krizom.

2.3. *Papa Benedikt XVI.*

Papa Benedikt XVI. je tijekom svog pontifikata govorio o ekološkoj problematici kao važnom pitanju koje zahtjeva pažnju i brigu svih kršćana. U svojim govorima i dokumentima naglašavao je važnost zaštite okoliša kao dio odgovornosti koju ljudi imaju prema stvorenju. Jedan od ključnih govora koji je Benedikt XVI. održao o ekologiji bio je govor na Svjetskom danu mira 2010. godine pod nazivom „Ako želiš promicati mir, zaštititi stvorenje“. Papa u ovom govoru jasno ističe kako ekološka kriza nije pitanje samo zagađenja i uništavanja prirodnih resursa, već je to dublje pitanje u odnosu između ljudi, prirode i Boga, te u tom kontekstu papa jasno ističe: „ništa manje zabrinjavajuće nisu prijetnje koje proizlaze iz zanemarivanja – ako ne i čiste zlouporabe – zemlje i prirodnih dobara koja nam je Bog dao. Zbog toga je imperativ da čovječanstvo obnovi i učvrsti taj savez između čovjeka i

⁵⁸ Usp. Ivan Pavao II., *Mir s Bogom Stvoriteljem, mir sa svim stvorenjima. Poruka za proslavu svjetskog dana mira* (1. siječnja 1990.), br. 1-3., https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_19891208_xxiii-world-day-for-peace.html (5. svibnja 2023.)

okoliša, koji bi trebao odražavati stvaralačku ljubav Boga, od kojega potječemo i prema kojemu putujemo.“⁵⁹ U ovom kontekstu, papa Benedikt XVI. je naglasio da je zaštita okoliša pitanje dužnosti prema Bogu, bližnjima, siromašnima, te na poseban način prema budućim generacijama.⁶⁰

Također, papa Benedikt XVI. naglašava važnost ekološke pravde, odnosno pravde prema svim ljudima i stvorenjima koja su pogođena ekološkom krizom. Ekološka kriza danas zahtjeva solidarnost koja uključuje sve ljude i prostor u kojem živimo. Važno je prepoznati da su industrijski razvijene zemlje, kroz svoju povijesnu odgovornost, među uzrocima današnje ekološke krize. Ipak, i manje razvijene zemlje također imaju odgovornost u stvaranju održivog razvoja. Stoga, važno je da svi usvajamo učinkovite ekološke mjere, a to se jedino može postići ako osobni interesi budu manje bitni od solidarnosti koja je potrebna cijelom ljudskom rodu.⁶¹

U svome posljednjem dokumentu objavljenom kao papa, *Caritas in veritate* iz 2009. godine, Benedikt XVI. je također govorio o ekonomiji kao području koje treba biti integrirano u ekološku i društvenu brigu. Na tragu ovoga papa govori: „Težnja za zadovoljenjem najdubljih moralnih potreba osobe također ima važne i korisne posljedice na razini ekonomije. *Ekonomija treba etiku da bi ispravno funkcionirala* — ne bilo kakva etika, nego etika koja je usmjerena na ljude (...) Bilo bi, međutim, preporučljivo razviti zdrav kriterij razlučivanja, budući da se pridjev “etički” može zlorabiti.“⁶² Stoga je bitno stvoriti novi model ekonomskog razvoja koji će biti temeljen na solidarnosti, pravdi i održivosti. Iz svega ovoga se može vidjeti kako papa Benedikt XVI. naglašava važnost ekološke brige kao dijela kršćanske dužnosti i poziva na ekološko obraćenje te promjenu načina života.

⁵⁹ Benedikt XVI., *Ako želiš promicati mir, zaštititi stvorenje. Poruka za proslavu svjetskog dana mira*, (1. siječnja 2010.), br.1., https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/messages/peace/documents/hf_ben-xvi_mes_20091208_xliiii-world-day-peace.html (11.svibnja 2023.)

⁶⁰ Usp. *Isto* 2-3.

⁶¹ Usp. *Isto* 8.

⁶² BENEDIKT XVI., *Caritas in veritate - Ljubav u istini. Enciklika o cjelovitome ljudskom razvoju u ljubavi i istini* (29. lipnja 2009.), Zagreb, Kršćanska sadašnjost, ²2010., br. 45.

3. EKOTEOLOGIJA PAPA FRANJE

Enciklika *Laudato si'* jedan je od najznačajnijih dokumenata crkvenog učiteljstva o ekološkoj problematici u suvremenom učiteljstvu Crkve. Papa Franjo na početku ove enciklike navodi svoje predšasnike, Ivana XXIII., Pavla VI., Ivana Pavla II., i Benedikta XVI., koji su se svaki na svoj način osvrtnali na ekološku problematiku i time dali svoj doprinos ekološkoj raspravi u drugoj polovici dvadesetog stoljeća.⁶³ *Laudato si'* nudi jednu širu, drugačiju i intenzivniju sliku ekološke problematike. Novost koju ova enciklika donosi je empatija prema siromašnima s obzirom na ekološku krizu. Papa jasno naglašava kako problem leži u slabom protivljenju neravnomjernom napretku, ali i u dijalogu koji je jedan od najvažnijih komponenti za ravnomjernu raspodjelu dobara.

Jasno je da su ekološki problemi složeni i imaju višestruke uzroke. Zbog toga, kako smatra papa Franjo, ni odgovor ne može biti drugačiji. Odgovor mora biti „složen i artikuliran, poštujući različita kulturalna bogatstva narodâ. Ako se doista želimo pobrinuti za razvoj ekologije koja može popraviti štetu koju smo počinili, nijedna grana znanosti i nijedan oblik mudrosti ne bi smjeli biti zanemareni”.⁶⁴ Ukoliko doista želimo sanirati štetu koju činimo moramo stvoriti međusobni dostojanstvo i poštivanje⁶⁵ na svim poljima našega života. Budući da je ovo naš »zajednički dom«⁶⁶, čovječanstvo zajedničkim snagama treba zaustaviti širenje ekološke krize koja sa sobom vuče kataklizmičke posljedice.

3.1. Dijalog sa svima i univerzalna povezanost svega stvorenja

Globalna ekološka kriza zahtijeva globalni savez, globalnu koaliciju sa svim kršćanima i svim ljudima dobre volje. Zbog toga, se Papa Franjo obraća svim ljudima koji žive na ovoj planeti. Papa želi sa svima porazgovarati o našem zajedničkom domu kad kaže da je hitan poziv zaštititi naš dom. On uključuje i brigu o tome da se cijelo čovječanstvo kao

⁶³ Usp. *Laudato si'*, br. 3-6. Među tekstovima o ovoj problematici, koji su napisani na hrvatskom jeziku osobito usp. Biskup M., *Ekološki problemi u dokumentima crkvenog učiteljstva*, u: Pozaić V. (ur.). *Ekologija. Znanstveno-etičko-teološki upiti i obzori*, FTIDI u Zagrebu, Zagreb, 1991., str. 127-146.

⁶⁴ Papa Franjo, *Naša majka Zemlja. Kršćansko čitanje ekološki izazova*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2020., str. 102.

⁶⁵ Usp. PAPA FRANJO, *Fratelli tutti - Svi smo braća. Enciklika o bratstvu i socijalnom prijateljstvu* (3. listopada 2020.), Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2020., br. 232.

⁶⁶ Usp. *Laudato si'*, br. 17.

obitelj ujedini u potrazi za održivim i cjelovitim razvojem.⁶⁷ U tom duhu, je papa Franjo zajedno s carigradskim patrijarhom Bartolomejom dvije godine nakon enciklike *Laudato si'*, objavio zajedničku poruku za *Svjetski dan molitve za skrb o stvorenomu svijetu*, 1. rujna 2017. godine. Tom prigodom su istaknuli: „Naša obveza da se odgovorno služimo zemaljskim dobrima podrazumijeva prepoznavanje i poštovanje svih ljudi i svih živih bića. Hitan poziv i izazov da se skrbimo o stvorenom svijetu poziv su čitavom čovječanstvu da radi na održivom i cjelovitom razvoju. [...] Uvjereni smo da nema iskrenog i trajnog rješenja za izazov ekološke krize i klimatskih promjena bez složnog i kolektivnog odgovora, bez zajedničke odgovornosti u kojoj će se voditi računa i o do sada učinjenom, te bez davanja prioriteta solidarnosti i služenju”.⁶⁸

Riječ je o istom zahtjevu koji Franjo postavlja u *Laudato si'* kada kaže: „Nužno je potrebno probuditi u sebi svijest koja nam je svima zajednička da je sve međusobno povezano i da je istinska briga za same naše živote i naše odnose s prirodom neodvojiva od bratstva, pravednosti i vjernosti u odnosu prema drugima. Riječ je o univerzalnoj povezanosti svih stvari. Ako pristupamo prirodi i okolišu bez otvorenosti divljenju i čuđenju, ako više ne govorimo jezikom bratstva i ljepote u našem odnosu sa svijetom, naša će stajališta biti stajališta gospodara, potrošača i pukog izrabljivača prirodnih dobara, koji nije sposoban postaviti granice svojim neposrednim interesima. Ovo vrijedi i obratno, ako osjećamo duboku povezanost sa svime što postoji, umjerenost i briga javit će se same od sebe čime se ponovno uspostavljaju povezanost svega stvorenja“.⁶⁹ Pri tom se radi o „sveopćem zajedništvu”, o univerzalnoj mreži sveza, povezanosti koja obuhvaća cjelokupnu stvarnost. Ljudski život nije moguć u nekoj nedjeljivoj izolaciji, nego samo u ostvarivanju spona, sveza s ljudima, s okolišem i s Bogom. Zato Papa konstatira i kaže: „Budući da su sva bića međusobno povezana, svako se mora njegovati s divljenjem i poštovanjem, jer svi smo mi kao stvorena bića ovisni jedni o drugima”.⁷⁰

Franjino uočavanje međusobne povezanosti svega stvorenoga, ne oslobađa čovjeka njegove posebne odgovornosti. Važno je shvatiti kako je čovjek stvoren na sliku Božju, a to se očituje prije svega u tome da on svojim razumom i slobodom izbora može djelovati na

⁶⁷ Usp. *Laudato si'*, br. 13.

⁶⁸ Patrijarh Bartolomej, Predgovor, u: Papa Franjo, *Naša majka Zemlja. Kršćansko čitanje ekoloških izazova*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2020., br. 9.

⁶⁹ Usp. *Laudato si'*, br. 11.

⁷⁰ *Laudato si'*, br. 42.

dobrobit ne-ljudske prirode. Ipak, papa je pun nade i optimizma, u obraćanju *Urbi et orbi* za Svjetski dan Misija 2020. godine rekao: „Shvatili smo da se nalazimo na istoj lađi, svi krhki i dezorijentirani, ali istodobno važni i potrebni, svi pozvani veslati zajedno, svi potrebni utjehe drugoga. Na toj lađi svi se nalazimo. Shvatili smo da ne možemo ići dalje svatko za sebe, već samo zajedno”.⁷¹ U tom kontekstu nužan je dijalog sa svima u zajedničkom duhu.

Na tom tragu Papa u enciklici *Laudato si'*, u petom poglavlju, iznosi putove dijaloga o okolišu u međunarodnoj politici, dijaloga novih nacionalnih i lokalnih politika, dijaloga u procesu donošenja odluka, dijaloga za potpunu ljudskost i dijaloga sa znanostima, koji bi nam trebali pomoći kako izaći iz spirale samouništenja, u koju trenutačno svijet tone. Zbog toga papa Franjo predlaže pokretanje časnog i otvorenog dijaloga te poziva i inzistira i na dijalogu između religija i znanosti.⁷²

Konačno, papa Franjo smatra da: „Kršćani i oni koji to nisu, vjernici i ljudi dobre volje, trebaju biti ujedinjeni u iskazivanju milosrđa našem zajedničkom domu – Zemlji – i potpuno vrjednovati svijet u kojem živimo kao mjesto dijeljenja i zajedništva”.⁷³ Pozivajući se na siromašne Franjo želi jasno dati do znanja kako je ekološka kriza problem koji se tiče sviju bez obzira na položaj u društvu. Svaki pojedinac s obzirom na svoje kompetencije i mogućnosti mora djelovati u rješavanju ovog problema. S druge strane kršćanin je onaj koji na poseban način mora biti uzor ostalim ljudima dobre volje kako ekološka kriza ne bi bila jedan od vodećih problema u današnjem društvu.

3.2. Ekološko obraćenje i ekologija cjelovitosti

Ekološka kriza u kojoj se nalazimo poziva sve ljude na duboko duhovno obraćenje. S tim u vezi, „kršćani su pozvani na *ekološko obraćenje*, to jest da plodovi njihova susreta s Isusom Kristom izađu na vidjelo u njihovim odnosima sa svijetom koji ih okružuje”.⁷⁴ Naime, Bog je čovjeku darovao zemlju da ju obrađuje i čuva s poštovanjem i uravnoteženošću: „Jahve, Bog, uzme čovjeka i postavi ga u edenski vrt da ga obrađuje i čuva”

⁷¹ Papa Franjo, *Evo me, pošalji me. Poruka za svjetski dan misija*, (31. svibnja 2020.) https://www.vatican.va/content/francesco/en/messages/missions/documents/papa-francesco_20200531_giornata-missionaria2020.html (30. svibnja 2023.)

⁷² Usp. *Laudato si'*, br. 163-201.

⁷³ *Naša majka Zemlja*, str. 62

⁷⁴ *Naša majka Zemlja*, str. 57.

(Post 2,15). Dva glagola koja nalazimo u stihovima ovog biblijskog teksta su obrađivati i čuvati. Ono što se događa u današnjem suvremenom društvu je sebično obrađivanje dobara koje nam je darovao Stvoritelj. S druge strane oholim (ne)čuvanjem prirodnih resursa ljudski rod ne poštuje Božji naum, točnije upada u grijeh.⁷⁵

Pri tom se Papa poziva na riječi ekumenskog patrijarha Bartolomeja, koji je u više navrata iznio grijehe protiv stvorenoga: „To što ljudska bića uništavaju biološku raznolikost u Božjem stvorenju; to što ljudska bića kompromitiraju integritet Zemlje i pridonose klimatskim promjenama, lišavajući ju njezinih prirodnih šuma ili uništavajući njezina vlažna područja; to što ljudi truju vodu, tlo, zrak: sve su to grijesi. Zapravo, zločin protiv prirode je zločin protiv nas samih i grijeh protiv Boga”.⁷⁶ Zbog svega toga što se događa u našem domu, Papa želi pozvati vjerne kršćane na duboko unutarnje obraćenje, jer je svim potrebno ekološko obraćenje pospješeno na osobit način sakramentom pokore. Za takvo što potrebno je učiniti konkretne korake na putu ekološkog obraćenja, koje zahtijeva jasnu svijest o odgovornosti prema samima sebi, blišnjemu, svemu stvorenomu i Stvoritelju. Dakle, hitna je potrebna promjena smjera življenja i djelovanja, a ona se sastoji u poštovanju izvorne zapovijedi da se stvoreno sačuva od svakoga zla, bilo za naše dobro, bilo za dobro drugih ljudskih bića. Ključno pitanje koje može pomoći da se ne izgubi iz vida plemeniti cilj je: „Kakav svijet želimo ostaviti onima koji dolaze poslije nas, djeci koja odrastaju?”⁷⁷

Budući da je, kako papa Franjo često ističe, sve usko međusobno povezano i da današnji problemi traže pogled koji će uzeti u obzir sve vidove svjetske krize, on zagovara i predlaže jednu cjelovitu ekologiju. Riječ je o ekologiji koja jasno obuhvaća Boga, ljude i svijet te pritom ne izostavlja ni jedno područje stvarnosti, pa i ljudske i društvene dimenzije. Cjelovita ekologija zahtijeva i cjelovito obraćenje čovjeka. Na taj način svijest o ekološkoj krizi treba ući u sve sfere ljudskog života i time zadobiti pozornost o tome koliko se ekološka kriza tiče cjelovitog, a ne pojedinačnog čovječanstva.

Dirk Ansorge njemački teolog i dogmatičar smatra da je „pojam ‘cjelovitosti’ ključni pojam za razumijevanje enciklike *Laudato si'*. U njezinom tekstu više se puta susrećemo s tim pojmom, i to u jako različitim kontekstima”.⁷⁸ Tako se primjerice govori o cjelovitom

⁷⁵ Usp. *Naša majka Zemlja*, str. 63.

⁷⁶ *Naša majka zemlja*, str. 64.

⁷⁷ *Laudato si'*, br. 160.

⁷⁸ Ansorge D., 'Božja nježnost u svim stvorenjima: temeljna misao enciklike papa Franje *Laudato si'*, u: *Crkva u svijetu*, 54 (2019.) 3, str. 383-396., 389.

razvoju, koji u sebi obuhvaća različite dimenzije, kao što je briga za prirodu, pravednost prema siromašnima, zauzimanje za društvo i unutarnji mir.⁷⁹ Svi smo pozvani na zajednički put, jer smo svi braća, te kao takvi moramo stvoriti dijalog i suradnju među svim ljudima s ciljem suzbijanja siromaštva i ekološke krize.

U istom kontekstu papa Franjo govori: „U današnjem globaliziranom svijetu mediji nam mogu pomoći da se osjećamo bliže jedni drugima, stvarajući osjećaj jedinstava ljudske obitelji koja zauzvrat može potaknuti solidarnost i ozbiljne napore da se osigura dostojanstveniji život za sve“.⁸⁰ Papa naglašava da smo suočeni „ne s dvije odvojene krize, jednom ekološkom, a drugom socijalnom, nego s jednom složenom i kompleksnom krizom, socio-ekološkom krizom. Smjerovi za rješenje zahtijevaju cjelovit pristup borbi protiv siromaštva, vraćanju dostojanstva isključenima i istodobno zaštititi prirodu“.⁸¹ Svjedoci smo kako ekološka kriza ulazi u sve sfere ljudskog života i da se upravo zato potreba za rješavanjem ovoga problema tiče sviju a ne samo pojedinaca. Budući da je riječ o cjelovitosti ne smije biti ravnodušnosti pred problemima svjetskih razmjera, jer iz toga proizlazi i činjenica da će ravnodušnost zahvatiti čovječanstvo i svakog čovjeka. Svaka druga dimenzija u čovjekovom životu će patiti ukoliko priroda ne dobije poštovanje koje zaslužuje, jer nitko ne može dati ono što priroda može uskratiti.

3.3. *Stvoriti otpor napredovanju tehnokratske paradigme*

Sve unaprijed rečeno dovodi nas do sljedećega važnog korak koji predlaže Papa, a to je poziv stvoriti otpor napredovanju tehnokratske paradigme. Govoreći o tehnokratskoj paradigmi i transhumanizmu Damir Šehić kaže: „Tehnokratska paradigma, nastala u mentalitetu postmodernoga čovjeka, zasljepljuje metafizičku vrijednost stvari i otežava čovjekovu potragu za istinom. Njezina redukcionistička perspektiva utemeljena je na pogrješnoj antropologiji i čini temeljni promašaj, jer ne shvaća bit čovjeka i stvarnosti.

⁷⁹ Usp. *Laudato si'*, br. 10.

⁸⁰ *Fratelli tutti*, br. 205.

⁸¹ *Laudato si'*, br. 139.

Redukcionistička perspektiva tehnokratske paradigme izdiže subjekt i njegovu kontrolu nad objektom, što dovodi do distrofije svih dimenzija ljudskoga života i društva.“⁸²

Tehnokratska paradigma zanemaruje važnost društvenih, kulturnih i političkih faktora u rješavanju problema o okolišu, siromaštvu i problem gladi u svijetu. Tržište samo po sebi nije dovoljno da bi se osigurao cjeloviti ljudski razvoj i društvena uključenost. U stvarnosti, neke od posljedica takvog pristupa su nejednakost, nepravda i ekološka degradacija, koje su danas sveprisutne u svijetu. Umjesto toga danas treba razviti holistički pristup koji uzima u obzir različite aspekte društvenog i okolišnog sustava.⁸³ Silni razvoj ekonomski i politički struktura dovodi do narušavanje cjelovitosti ekosustava kojeg smo i sami dio. Strukture su postale naša svakodnevnica, koje nekad nismo u potpunosti svjesni. S druge strane stvaranje otpora leži u njihovom gospodarenju nad svim dobrima i onim koji ne ulaze u njihovu domenu djelovanja. Nastavljajući papa Franjo piše: „Tehnokratska paradigma postala je toliko dominantna da su njezina dobra praktično postalo nešto bez čega se ne može, a još ih je teže koristiti bez pokoravanja njezinoj unutarnjoj logici“.⁸⁴ Eventualne drugačije životne stilove se odbacuje, smatrajući da se protive kulturi.

S ovakvim pristupom čovjek postaje ništa drugo nego promatrač i žitelj bez kritičkog razmišljanja. Tehnokratska paradigma na poseban način čovjeku uskraćuje slobodno djelovanje, jer svojim programom sužava okvire ljudskog rada i ponašanja. Nužno je stvoriti otpor kako bi čovjek mogao vršiti volju Božju. Upravo su spomenuti alternativni stilovi prijeko potrebni, kako bi se zajamčilo preživljavanje čovječanstva i dobrobit budućih generacija.

Nasuprot logici tehnokratske paradigme koju bi trebalo prevladati, Papa predlaže sljedeće: „Ekološka kultura ne može se svesti na niz hitnih i djelomičnih odgovora na probleme vezane uz propadanje okoliša, iscrpljivanje prirodnih dobara i onečišćenje. Potrebni su drukčiji pogledi, način razmišljanja, politike, odgojni i obrazovni program, stil života i duhovnost, koji će zajednički stvoriti otpor napredovanju tehnokratske paradigme“.⁸⁵ Jasno je kako novi stil života pored svega zahtjeva i duhovnost koje već odavno nema u tehnokratskom području. Duhovnost na koju poziva papa bez sumnje je hitna, jer čovjek bez

⁸² Šehić, D., 'Transhumanizam kao proizvod čovjekove kreativnosti ili dekonstrukcija čovjeka kao Božjega stvorenja', u: *Obnovljeni Život*, 78 (2023.) 1, str. 41-50., 45.

⁸³ Usp. *Laudato si'*, br. 109.

⁸⁴ *Isto*, 108.

⁸⁵ *Isto*, 111.

takve komponente postaje bezosjećajni čovjek točnije stroj za potiskivanje osjećaja. Ovaj otpor podrazumijeva i hitnu potrebu pokretanja hrabre kulturne revolucije. Znanost i tehnologija nisu neutralne, ali sadrže različite namjere i mogućnosti tijekom procesa, koji mogu imati različite oblike.

Konačno, hrabrom kulturnom revolucijom i obraćenjem nitko ne predlaže povratak u kameno doba, ali potrebno je usporiti i drugačije sagledati stvarnost, prihvatiti pozitivne i trajne pomake koji su učinjeni ali i vratiti se vrijednostima i ciljevima koje je uništila megalomanska razuzdanost.⁸⁶ Bitna je svijest da živimo u kulturu ravnodušnosti koja postaje sasvim prihvatljiva u današnjem društvu. Takva kultura je plod tehnokratske paradigme, koja stvara potpunu kontrolu nad onim što se događa. Stoga je nužno da se znanost i tehnologija svedu pod isti moralni nazivnik te na taj način ponude adekvatno rješenje.

3.4. Savez čovjeka s okolišem

Svijest o ozbiljnosti današnje kulturne i ekološke krize mora prerasti u stvaranje novih navika, što čovjeka suočava s odgojnim izazovom. Podsjećajući na to da nijedan pothvat ne može biti učinkovit, ako nije prožet formiranom i odgovornom savješću. Papa Franjo u šestom poglavlju enciklike *Laudato si'* predlaže ideje koje bi u tom smislu, pomogle rastu i sazrijevanju na odgojnoj, duhovnoj, crkvenoj, političkoj i teološkoj razini.⁸⁷ Odgoj za okoliš ima za cilj jačanje svijesti i savjesti kod ljudi i sprječavanje rizika po okoliš. Obrazovanje također ima za cilj uspostaviti različite razine ekološke ravnoteže: ravnotežu sa samim sobom, ravnotežu solidarnosti s drugima, prirodnu ravnotežu sa svim živim bićima i duhovnu ravnotežu s Bogom.⁸⁸

Ipak, odgoj se ne smije ograničavati samo na pružanje informacija, jer na taj način neće uspjeti usaditi dobre navike. Moralni imperativ odgoja je ključan za stvaranje pozitivnih promjena u načinu života prema okolišu. I ovdje su Papini prijedlozi iznenađujuće konkretni, kad nabraja, primjerice: „Izbjegavanje uporabe plastike i papira, smanjenje potrošnje vode, odvajanje otpada, kuhanje samo onolike količine hrane koliko se može pojesti, pokazivanje

⁸⁶ Usp. *Laudato si'*, br. 114.

⁸⁷ Usp. *Laudato si'*, br. 202-246.

⁸⁸ Usp. *Naša majka zemlja*, str. 35.

brige za druga živa bića, korištenje javnog prijevoza ili dijeljenje troškova prijevoza jednim automobilom, sadnja novih stabala, isključivanje nepotrebne rasvjete i brojne druge navike”.⁸⁹

Odgojna područja su različita: škola, obitelj, sredstva društvene komunikacije, vjerska poduka i drugo. Međutim, Papa ističe središnju važnost obitelji, te inzistira kako upravo obitelj treba postati središte ekološkog odgoja i obrazovanja. Obitelj je mjesto gdje se život, dar Božji, može dolično prihvatiti i zaštititi od mnogih napada kojima je izložen, te se razvijati prema potrebama istinskog ljudskog rasta. Za razliku od takozvane kulture smrti, obitelj je sjedište kulture života.⁹⁰ Pojam »kultura života« označava obvezu poštivanja i zaštite života. Papa Ivana Pavao II. prvi put spominje taj izraz tijekom svog apostolskog putovanja u Ameriku 1993. godine kad je rekao: „da je kultura života poštivanje prirode i zaštita Božjeg djela stvaranja. Na poseban način to znači poštivanje ljudskog života od prvog trenutka začeca do njegova prirodnog završetka“.⁹¹ Činjenica je da u današnjem vremenu kultura života ne može pronaći svoje mjesto na svjetskoj pozornici, jer kultura života znači poštivanje prirode i planeta Zemlje što zasigurno nije slučaj u današnjem društvu.

Konačno, usprkos teškom stanju u kojemu se svijet i čovjek u svijetu nalaze, a koje papa Franjo kirurški precizno secira, ipak postoji nada koja upućuje kako uvijek postoji izlaz koji je bitno prepoznati. Papa upozorava da uvijek možemo učiniti nešto više za rješavanje postojećih problema. Pri tome Papa vidi i neke pomake u pozitivnom smjeru koje iznosi u svojoj knjizi *Naša majka Zemlja* kad kaže: „Moramo biti zahvalni i izraziti svoje divljenje naporima koje ulažu znanstvenici i stručnjaci koji nastoje riješiti probleme koje je napravio čovjek“.⁹² Porasla je ekološka svijest kod ljudi, te je tako u nekim zemljama uočljiva promjena u poboljšanja okoliša, kao što je čišćenje nekih rijeka koje su desetljećima bile onečišćene, obnova autohtonih šuma, uljepšavanje krajolika zahvaljujući projektima obnove okoliša. Ovakvih projekata treba biti sve više, jer na taj način vraćamo ljepotu prirodi i poštujemo njena prava. Istina je da ovakvi primjeri donekle nude rješenje ekološke krize i pokazuju kako je čovjek sposoban pozitivno djelovati, ali za globalno rješavanje problema potrebna je solidarnost svih ljudi. Nadalje, malo-pomalo neke zemlje po primjeru pape Franje

⁸⁹ *Laudato si'*, br. 211.

⁹⁰ Usp. *Laudato si'*, br. 213.

⁹¹ Ivana Pavao II., *Apostolsko putovanje njegove svetosti na Jamajku, Meksiko i Denver (Colorado). Oproštajna ceremonija, obraćenje njegove svetosti Ivana Pavla II. prigodom osmog svjetskog dana mladih, međunarodna zračna luka Denver* (15. kolovoza 1993.), br. 2., https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/speeches/1993/august/documents/hf_jp-ii_spe_19930815_congedo-denver-gmg.html.(9. svibnja 2023.)

⁹² *Naša majka Zemlja*, str. 28.

čine važne napretke, razvijajući djelotvornije kontrole i boreći se protiv korupcije koja zasigurno jest izvor društvene, ali i ekološke krize.

3.5. Ekologija cjelovitosti za zajedničku kuću

Papa poziva čovjeka i cijeli ljudski rod na brigu za Zemlju koja mora postati moralna dužnost, ne samo zbog nje same, nego i zbog generacija koje će naslijediti ovaj planet. U rješavanju svih ekoloških problema potrebna je „ekologija cjelovitosti, koja je neodvojiva od pojma općeg dobra“.⁹³ Nju treba razumjeti u kontekstu današnjeg vremena u kojem se više nego ikad krše ljudska prava. Čovječanstvo mora biti solidarno s najugroženijima i najsiromašnijim članovima našeg društva. To uključuje prepoznavanje da su svjetski resursi namijenjeni svima, a ne samo odabranima. Međutim, najvažnije je da uvažavamo dostojanstvo siromašnih, što je duboko ukorijenjeno u našim moralnim vrijednostima kao vjernika. Ovaj apel postaje imperativom kako bi ekologija cjelovitosti mogla zaživjeti.⁹⁴ Ponekad, rješavajući jedan problem, stvaramo drugi, jer čovjek ne uviđa misteriji mnogostrukih odnosa koji postoje među stvarima. Ukoliko doista želimo sanirati štetu koju činimo moramo stvoriti međusobni dostojanstvo i poštivanje⁹⁵ na svim poljima našega života. Budući da je ovo naš »zajednički dom«⁹⁶, čovječanstvo zajedničkim snagama treba zaustaviti širenje ekološke krize koja sa sobom vuče kataklizmičke posljedice.

U drugom poglavlju enciklike *Laudato si'* papa Franjo poziva sve ljude na dijalog i suradnju bez obzira na etničku, vjersku ili kulturnu pripadnost da zajedno rade na zaštiti našeg zajedničkog doma, te preuzmu zajedničku odgovornost za planet koji nas hrani i stvara.⁹⁷ Papa Franjo slično piše svojoj knjizi *Naša majka zemlja*: „Kršćani i oni koji to nisu, vjernici i ljudi dobre volje, trebaju biti ujedinjeni u iskazivanju milosrđa našem zajedničkom domu – Zemlji – i potpuno vrjednovati svijet u kojem živimo kao mjesto dijeljenja i zajedništva“.⁹⁸ Dijalog i suradnja su u različitim sektorima, ali oni moraju postati jedno kako bi se čovjek ujedinio i zajedničkim snagama vratio sjaj našoj Zemlji. Pod tim vidom papa Franjo predlaže pokretanje časnog i otvorenog dijaloga te poziva na sudjelovanje i zauzimanje svih razina

⁹³ *Laudato si'*, br. 156.

⁹⁴ Usp. *Isto*, br. 158.

⁹⁵ Usp. *Fratelli tutti*, br. 232.

⁹⁶ Usp. *Laudato si'*, br. 17.

⁹⁷ Usp. *Isto*, br. 63-64.

⁹⁸ *Naša majka Zemlja*, str. 62

društvenog, gospodarskog i političkog života, koje bi izgradile jasan način u donošenju odluka.⁹⁹ Franjo u ovom kontekstu ističe: „procjena utjecaja na okoliš ne bi trebala uslijediti tek nakon izrade poslovnog plana ili prijedloga određene politike, plana ili programa. Ona bi trebala biti sastavni dio procesa od samog početka i morala bi se provesti na interdisciplinarnan način, transparentno i bez ikogjeg ekonomskog ili političkog interesa.“¹⁰⁰

Nastavljajući u istom tonu papa Franjo se pita što čovjek može i mora činiti kako bi vratio dostojanstvo ekologiji. Zbog toga je za papu od središnjeg značaja da se praktični prijedlozi ne zasnivaju na ideologijskom, površnom ili redukcionističkom pristupu. Upravo zato smjernica za rješenje ovog problema je dijalog između Crkve i znanosti. Papa želi naglasiti kako postoje neki okolišni problemi u kojima je teško pronaći zajedničko suglasje. Crkva se ne oslanja na rješavanje znanstvenih pitanja. Međutim, papa želi potaknuti iskren i otvoren dijalog kako zajednički interesi i ideologije ne bi oslabili opće dobro.¹⁰¹ Franjo je svjestan ovih problema i upravo zato poziva na iskren i otvoren dijalog sve ljude dobre volje i one koji imaju različita mišljenja i uvjerenja.

Papa Franjo smatra da bi nam kao dobar primjer trebalo poslužiti funkcioniranje prirodnih ekosustava: „Biljke sintetiziraju hranjive tvari kojima se hrane biljojedi; ovima se, pak, hrane mesojedi, koji daju važne količine organskog otpada, od kojeg nastaje nova generacija biljaka. (...) Još uvijek nismo uspjeli primijeniti kružni model proizvodnje, koji će uspjeti sačuvati dobra za sadašnje i buduće naraštaje“.¹⁰² Stoga je važno razvijati kružnu ekonomiju, koja bi omogućila ponovno korištenje i recikliranje resursa kako bi se smanjila količina otpada i potrošnja prirodnih resursa. Ovakav pristup bi zasigurno pomogao regeneraciji prirode.

Možemo zaključiti kako je papa Franjo u svom pontifikatu posvetio posebnu pozornost smjernicama koje mogu biti od velike pomoći za naš planet. Zbog toga upućuje da je Zemlja nas zajednički dom i kao takva naša zajednička dužnost brinuti se o njoj. Uviđa kako svaki život na Zemlji ima vrijednost i dostojanstvo, bez obzira je li riječ o ljudima, životinjama ili biljkama i zato poziva na ekologiju cjelovitosti. Crkva treba biti aktivni sudionik u promicanju ekološke svijesti i brige za okoliš, jer je to dio njezine dužnosti zaštite i

⁹⁹ Usp. *Laudato si'*, br. 164

¹⁰⁰ *Laudato si'*, br. 183.

¹⁰¹ Usp. *Isto*, br. 188.

¹⁰² *Laudato si'*, br. 22.

promicanje života. Kako bi se postigle smjernice na koje upućuje papa Franjo potreban je ekološki odgoj na svim poljima života. U tom kontekstu papa Franjo govori: „odgojna područja su različita: škola, obitelj, sredstva društvene komunikacije, vjerska poduka i drugo. Dobra školske izobrazbe u djetinjstvu i mladosti sije sjeme koje može davati plodove tijekom cijelog života. No ovdje želim istaknuti središnju važnost obitelji, jer je to mjesto u kojem se može prikladno primiti život, dar Božji, i štititi protiv mnogostrukih napada kojima je izložen, može se razviti prema potrebama autentičnog ljudskog rasta“.¹⁰³

Po primjeru sv. Franje Asiškoga, koji je pokazao posebnu brigu za cjelokupno Božje stvorenje i za najsiromašnije i odbačene, kao i to da se u životu sv. Franje vidi u kojoj su mjeri neraskidivo povezani briga za prirodu, pravednost prema siromašnima, zauzimanje za društvo i unutarjni mir, papa Franjo u tom smislu želi predložiti ekologiju koja će ujediniti specifično mjesto koje čovjek zauzima u ovome svijetu i njegove odnose sa stvarnošću koja ga okružuje. On zapravo nastoji odgovoriti na pitanje, što se događa u našem zajedničkom domu. Kako bi Crkva danas što preciznije odgovorila na ovo pitanje potrebno je osobitu pažnju posvetiti aktualnim izazovima ekološke krize za čovjeka, čovječanstvo čitav živi svijet, kao i prirodu u cjelini, ali i istini da se radi o stvorenoj stvarnosti, koja je također pozvana biti slikom Božjom, te tako ukazivati na veličanstvo i vječnost svoga Stvoritelja.

¹⁰³ *Isto*, br. 213.

ZAKLJUČAK

U ovom radu nastojali smo iznijeti temeljno učenje crkvenog učiteljstva o ekologiji. Na temelju analize svih zastrašujućih izazova, kao i iskrenog pogleda na stvarnost koja nas okružuje, nije teško uvidjeti i zaključiti kako je naš zajednički dom ugrožen i izložen uništavanju. Neovisno o svim katastrofičnim predviđanjima, lako je zaključiti da je sadašnji svjetski sustav neodrživ s različitih gledišta, jer smo prestali razmišljati o posljedicama čovjekova djelovanja što može imati ozbiljne posljedice za pojedinca i društvo u cjelini. Razmišljanje o posljedicama važan je aspekt moralnog i odgovornog ponašanja, jer nam omogućava procjenu kako naše odluke i postupci mogu utjecati na nas same, druge ljude i okoliš.

Zbog toga smo u dokumentima Crkvenog učiteljstva tražili ideje i smjernice za djelovanje u čuvanju zajedničkog doma. Jasno je da je neophodan dijalog sa svim ljudima u zajedničkom duhu, kao i shvaćanje svega stvorenoga u univerzalnoj povezanosti i cjelovitosti. U prilog ekološkoj duhovnosti nužno je ekološko obraćenje i ekologija cjelovitosti. Riječ je o ekologiji koja istovremeno obuhvaća Boga, ljude i svijet, a pritom ne izostavlja ni jedno područje stvarnosti. Sljedeći jako važan korak koji treba učiniti jest, zajednički otpor napredovanju tehnokratske paradigme. Prevažan je izazov odgoja za savez između čovječanstva i okoliša. Ovaj odgoj mora prerasti u stvaranje novih navika u odnosu prema čovjeku, životu i svemu stvorenomu.

Premda je Crkva itekako svjesna ekoloških izazova i katastrofalnog stanja u kojemu se stvorenje nalazi, kao i tehnokratske paradigme koja je danas postala toliko dominantna, s papom Franjom zaključujemo: „No nije sve izgubljeno. Iako ljudi mogu pasti na najniže grane, mogu se također izdići iznad sebe samih, ponovno izabrati dobro i krenuti iznova, neovisno o bilo kojoj psihološkoj i društvenoj uvjetovanosti“.¹⁰⁴ Valja uvijek imati na umu činjenicu da: „nema tog sustava koji može potpuno zatrti našu otvorenost za ono što je dobro, istinito i lijepo, ili sposobnost koju nam je Bog dao da odgovorimo na njegovu milost koja djeluje duboko u našim srcima.“¹⁰⁵ Upravo na toj istini počiva nada kako i dalje možemo spasiti naš planet Zemlju i na taj način ponovno stvoriti zdrav odnos čovjeka prema prirodi, a to možemo postići samo ako razvijemo opću svijest o ekologiji.

¹⁰⁴ *Isto*, br. 205.

¹⁰⁵ *Isto*.

Želimo li sebi i svojim nasljednicima zdravu, sigurnu i svijetlu budućnost važno je čuvanje našeg zajedničkog doma, odnosno Zemlje. Stoga je potreba za promjenom našeg odnosa prema prirodi i životu općenito neizostavna. U tom nastojanju dijalog sa svim ljudima u zajedničkom duhu ima apsolutni primat kao i shvaćanje cjelovitosti svijeta u kojem živimo, što uključuje Boga, svakog čovjeka, osobito onog na marginama društva te sve stvorenje.

LITERATURA

a.) Izvori:

DRUGI VATIKANSKI KONCIL., *Gaudium et spes, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1980.

BENEDIKT XVI., *Caritas in veritate, Enciklika o cjelovitome ljudskom razvoju u ljubavi i istini*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2010.

IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio, Apostolska pobudnica o ulozi kršćanske obitelji u suvremenom svijetu*, Kršćanska sadašnjost, 1981.

IVAN PAVAO II., *Laborem exercens, Enciklika o ljudskom radu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1981.

IVAN PAVAO II., *Redemptor hominis*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1979.

IVAN PAVAO II., *Sollicitudo rei socialis*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1987.

IVAN XXIII., *Mater et Magistra, Enciklika o bratstvu i društvenom napretku*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1985.

PAPA FRANJO., *Fratelli tutti, Enciklika o bratstvu i socijalnom prijateljstvu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2020.

PAPA FRANJO., *Laudato si', Enciklika o brizi za zajednički dom*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015.

PAVAO VI., *Octogesima advensis*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1971.

PAVAO VI., *Popularum progressio, Enciklika o razvoju naroda*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1967.

b.) Knjige i članci:

ANSORGE, D., 'Božja nježnost u svim stvorenjima: temeljna misao enciklike papa Franje Laudato si', u: *Crkva u svijetu*, 54 (2019.) 3, str. 383-396.

BIŠKUP, M., 'Ekološki problemi u spisima pape Ivana Pavla II', u: *Socijalna ekologija*, 9 (2000.) 1-2, str. 49-60.

BIŠKUP, M., 'Ekološki problemi u dokumentima crkvenog učiteljstva', u: Pozaić V. (ur.). Ekologija. Znanstveno-etičko-teološki upiti i obzori, FTIDI u Zagrebu, Zagreb, 1991., str. 127-146.

DURBEŠIĆ, P., 'Pothvati i nade', u: POZAIĆ, V., (ur.), Ekologija. Znanstveno – etičko – teološki upiti i obzori, Zagreb 1991., str. 42

PAPA FRANJO, *Naša majka Zemlja. Kršćansko čitanje ekološki izazova*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2020.

PETROV, E. - BERNADIĆ, M., 'Slika Božja – izvor sveopćeg bratstva i njezino značenje u enciklici Fratelli Tutti', u: *Vrhbosnensia*, 26 (2022.) 2, str. 349-368.

SLAVICA, A. - TRONTEL, A., 'Biološka raznolikost i održivi razvoj', u: *Hrvatski časopis za prehrambenu tehnologiju, biotehnologiju i nutricionizam* 5 (2010.) 1-2, str. 24-30.

STRUKNO, LJ., 'Etičnost ljudskog djelovanja u zaštiti okoliša', u: *Spectrum*, 54 (2021.) 1, str. 5-56.

ŠEHIĆ, D., 'Transhumanizam kao proizvod čovjekove kreativnosti ili dekonstrukcija čovjeka kao Božjega stvorenja', u: *Obnovljeni Život*, 78 (2023.) 1, str. 41-50.

TOMAŠEVIĆ, L. - JELIČIĆ, A., 'Kratka povijest humane ekologije i ekoteologije', u: *Služba Božja*, 65 (2021.) 4, str. 486-510.

VISKOVIĆ, N., 'Ekologija i pravo', u: VULETA, B. - VUČKOVIĆ, A., (ur.), *Odgovornost za život*, Zbornik radova sa znanstvenog simpozija održanog u Baškoj vodi, 1.-3. listopada 1999., Franjevački institut za kulturu mira, Split, 2000., str. 459.

c.) Mrežna mjesta:

BENEDIKT XVI., „Poruka za proslavu svjetskog dana mira, *Ako želiš njegovati mir, čuvaj stvoreno*“, https://www.vatican.va/content/benedictxvi/en/messages/peace/documents/hf_ben-xvi_mes_20091208_xliiii-world-day-peace.html (8. svibnja 2023.)

Damage Assessment, Remediation, and Restoration Program, „Oil spill, Prince William Sound Alaska,“ (17. kolovoza 2020.) <https://darrp.noaa.gov/oil-spills/exxon-valdez>(6. svibnja 2023.)

European Environment Agency, „*Resursna učinkovitost i otpad*,“ (17. lipanj 2019.) <https://www.eea.europa.eu/hr/themes/waste/intro> (4. svibanj 2023.)

GHS Urban Centre Database 2015, multitemporal and multidimensional attributes, R2019A., *European Commission, Joint Research Centre* PID: (last update 2020.) <https://data.jrc.ec.europa.eu/dataset/53473144-b88c-44bc-b4a3-4583ed1f547e> (6. svibnja 2023.)

HAECKEL ERNEST, „*Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.*“ (Leksikografski zavod Miroslav Krleža), 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=24049>. (28. travnja 2023.)

„*Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.*“ (Leksikografski zavod Miroslav Krleža), 2021. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=63319> (6. svibnja 2023.)

COMMONER BARRY, „*Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.*“ (Leksikografski zavod Miroslav Krleža), 2021. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=12317>. (6. svibnja 2023.)

IVAN PAVAO II., „*Oproštajna ceremonija, obraćenje njegove svetosti Ivana Pavla II. Apostolsko putovanje njegove svetosti na Jamajku, Meksiko i Denver (Colorado)*“, (15. kolovoza, 1993.) https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/speeches/1993/august/documents/hf_jp-ii_spe_19930815_congedo-denver-gmg.html (9. svibnja 2023.)

IVAN PAVAO II., „*Poruka za proslavu svjetskog dana mira, Mir s Bogom Stvoritelje, mir sa svim...stvorenjima,*“ (1. siječanj 1990.), https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_19891208_xxiii-world-day-for-peace.html (30. travnja 2023.)

NUNEZ CHRISTINA, „*National Geographic: Cause and effects of climate change,*“ (22. siječnja 2019.), <https://www.nationalgeographic.com/environment/article/global-warming-overview> (7. svibnja 2023.)

PAPA FRANJO, „*Evo me, pošalji me. Poruka za svjetski dan misija,*“ (31. svibnja 2020.) https://www.vatican.va/content/francesco/en/messages/missions/documents/papafrancesco_20200531_giornata-missionaria2020.html (30. svibnja 2023.)

Republika Hrvatska-ministarstvo gospodarstva i održivi razvoj: „*Međuvladina znanstveno-politička platforma o bioraznolikosti i uslugama ekosustava (IPBES)*“ <https://mingor.gov.hr/medjuvladina-znanstveno-politicka-platforma-o-bioraznolikosti-i-uslugama-ekosustava-ipbes/1158> (7. svibnja 2023.)

RENATA TOMAŠEVIĆ VIROVEC, „*Zelena Hrvatska: Klimatske promijene drastično povećavaju glad u Africi,*“ (28. travnja 2023.) <https://zelenahrvatska.hina.hr/content/11303677/klimatske-promijene-i-velika-susa-dramaticno-povecavaju-glad-u-africi> (30...svibnja 2023.)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja, Emil Zolota, kao pristupnik za stjecanje zvanja magistra teologije, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo moga vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu, kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska pravila. Također, izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 13. lipnja 2023.

Potpis

SUMMARY

Environmental pollution and climate change represent one of the biggest challenges that humanity is facing today. The increase in greenhouse gas emissions, water and air pollution and the loss of biological diversity have serious consequences for the planet and life on it. In order to preserve a sustainable future, it is necessary to urgently take measures to reduce pollution, promote renewable energy sources, preserve ecosystems and adopt sustainable practices in all segments of society.

Because of the state of affairs, recent documents of the Church's magisterium mention that man is also responsible for his activity over nature. They warn of the danger of neglecting one's own spiritual and physical strength while man strives to rule nature. This is why harmony between man and nature is called for. The responsible use of earthly goods and their general purpose is emphasized. Today's man needs awareness of the ecological crisis and the need for solidarity for future generations. The main cause of the ecological crisis can be found in the dangers of greed and the lust for power. The human race builds a false nature with these actions, which leads to the degradation of man and his environment.

The encyclical *Laudati si'*, as an illustrative example of the church's relationship to the „shared house“, emphasize the moral dimension of the ecological conversion, i.e. a change in the way of thinking and behavior so that man can establish a proper relationship with nature. Ecotheology requires consideration of a wide range of the environmental topics, including environmental protection, and injustice. Solving the ecological crisis requires dialogue and global cooperation. Caring for the environment implies a deep spiritual conversion of all people. Christian care for the environment calls for a relationship with nature that flows from their relationship with Jesus Christ. Finally, the effort to preserve nature calls for a change in the way of life and action in order to preserve God's creation for future generations. In this sense, Christian care for the environment advocates a complete ecology that includes God, people and all of creation, because we are all in a shared home.

Keywords: *ecotheology, ecology, environment, pollution, climate change, sustainable development, shared home.*